

การชกมวยหน้าพระที่นั่ง

พัฒนาการการควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าว ในรัฐสยาม

The Development of Self-Control and Aggressive Behaviour in Siam

ชาญ พนารัตน์¹

Charn Panarut²

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200

Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences,
Chiang Mai University, Chiang Mai 50200 Thailand

*Corresponding author E-mail: c.panarut@gmail.com

Received: 5th June 2019 / Revised: 13th June 2019 / Accepted: 20th June 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างสยามกับตะวันตก ที่เปลี่ยนไปจากยุครัฐจารีตสู่ยุคอาณานิคมและรัฐสมัยใหม่ โดยความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายที่เพิ่มขึ้นในยุคอาณานิคมได้สร้างอัตลักษณ์ “ศิวิไลซ์” ในฐานะที่เป็นการควบคุมตนเองของชาวสยามอย่างไร จากการศึกษาผ่านทฤษฎีสังคมวิทยาเชิงกระบวนการ พบว่า ในยุคอาณานิคม ชนชั้นนำสยามรับแรงกดดันจากชาวตะวันตกจนต้องปรับตัวเข้าสู่การควบคุมตนเองไม่ให้เกิดความรุนแรงเกินพรมแดนรัฐ และไม่ใช้ความรุนแรงต่อคนในบังคับของเจ้าอาณานิคม นอกจากนี้ การค้า “เสรี” ส่งผลให้ชนชั้นนำสยามสัมพันธ์กับสามัญชนผู้เข้าสู่เศรษฐกิจแบบเงินตราผ่านการเก็บภาษี แม้ว่ารัฐสยามสมัยใหม่พยายามสร้างการควบคุมตนเอง

ผ่านการสนับสนุนการศึกษาและกีฬาสมัยใหม่ให้แก่สามัญชน แต่การต่อต้านยังคงพบได้ทั่วไป

คำสำคัญ: ความศิวิไลซ์, การควบคุมตนเอง, สังคมวิทยาเชิงกระบวนการ, พฤติกรรมรุนแรงในสยาม, กีฬาในสยาม

Abstract

This article questions whether an increase in interdependencies between the Siamese and Westerners during the colonial era generated a change in Siamese “civilized” identities. By applying process sociology, I study the “civilized” identities in terms of self-control, which gradually develop alongside a lengthened chain of interdependencies. Self-control of the Siamese developed under their intense relationship with the Westerners during the colonial era. From the 1820s onwards, the Westerners put pressure on the Siamese to accept the extraterritoriality and the principle of non-intervention. The Siamese curbed their aggressive behaviour when interacting with the British and French subjects in colonized countries and Siam. Moreover, under the “free trade” agreements, the unprecedented expansion of economic interdependencies between the Siamese elite and commoners allowed the former to collect the poll tax and construct the nation-state. Although the elite promoted education and sports to civilize the male citizens’ violent behaviour, the latter widely behaved aggressively.

Keywords: Civilization, Self-Control, Process Sociology, Violent Behaviour in Siam, Sports in Siam

1. บทนำ

ในบทความนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาว่า ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงระหว่างสยามกับตะวันตกที่เพิ่มขึ้นในยุคอาณานิคมมีส่วนสร้างความเปลี่ยนแปลงความคิดวิไลซ์ในฐานะที่เป็นภาพตัวตน (self-image) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการควบคุมตนเอง (self-control) ของชาวสยามทั้งในบริบทการเมืองและกีฬาหรือไม่อย่างไร ผู้เขียนจะพิจารณาความเปลี่ยนแปลงนี้จากยุครัฐจารีตสมัยปลายอยุธยา มาถึงยุครัฐสมัยใหม่สมัยรัชกาลที่ 5 ผ่านมุมมองสังคมวิทยาเชิงกระบวนการ (processual sociology/process sociology) ซึ่งนำเสนอโดยนอร์เบิร์ต เอไลอัส หรือเอเลียส (Norbert Elias) (1897-1990) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันเชื้อสายยิว

นอร์เบิร์ต เอไลอัส ได้นำเสนอทฤษฎีสังคมวิทยาเชิงกระบวนการ เพื่อใช้วิเคราะห์พฤติกรรม มารยาททั้งที่ก้าวร้าวและสุภาพ บนพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม และรัฐ เอไลอัสวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของยุโรปตะวันตกตั้งแต่วิกฤตศตวรรษที่ 8 ว่ามีผลต่อการก่อตัวอย่างซ้ำๆ ของเงื่อนไขอันจะเอื้อให้เกิดพัฒนาการของความคิดวิไลซ์ในฐานะที่เป็นทั้งภาพตัวตนและการเพิ่มขึ้นของการควบคุมตนเองที่เริ่มเกิดขึ้นอย่างชัดเจนขึ้นมาตั้งแต่ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา (Elias, 2000)

พัฒนาการทางเศรษฐกิจแบบเงินตราและการคมนาคมในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 12 และ 15 ส่งผลให้ปัจเจกบุคคลหลากหลายกลุ่ม เช่น กษัตริย์ฝรั่งเศส ชุมนาง กระจุกุมพีไฟร์ ได้มีความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงต่อกันอย่างกว้างขวาง การที่กษัตริย์ได้เข้ามาพึ่งพิงรายได้จากกำไรของกระจุกุมพีก็ช่วยให้กษัตริย์ร่ำรวยขึ้นจนสามารถขยายขีดความสามารถทางทหาร ในทางกลับกันการจ่ายเงินให้กษัตริย์ก็ช่วยให้กระจุกุมพีได้รับการยกเว้นจากการไปสงคราม ขณะที่เจ้าที่ดินคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับประโยชน์จากเงินของกระจุกุมพีนี้ก็ไม่สามารถพัฒนาขีดความสามารถทางการทหารได้เทียบเท่ากับกษัตริย์ เจ้าที่ดินจึงยอมเป็นชุนนางรับใช้และรับเงินจากกษัตริย์เพื่อความอยู่รอดของตน กษัตริย์เองก็ได้ประโยชน์จากชุนนางผู้สยบยอม

เพราะขุนนางที่เชื่อจะช่วยให้การรวมศูนย์อำนาจรัฐเกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติ อีกทั้งขุนนางยังช่วยถ่วงดุลอำนาจของพวกกระฎุมพีอีกด้วย ผลจากการพึ่งพิงกันนี้มีมากขึ้น ก็ส่งผลให้ต่างฝ่ายต่างก็รู้สึกว่าการกระทำของตนไม่เป็นอิสระและถูกบีบบังคับอันเกิดจากความจำเป็นจากการต้องพึ่งอีกฝ่ายเสมอ ดังนั้น เอไลอัสจึงสรุปว่าเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงต่อรองที่ขยายตัวออกไปจะส่งผลให้ปัจเจกบุคคลมีความรู้สึกยับยั้งชั่งใจต่อผู้อื่นมากขึ้น และในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น ผลที่ตามมาก็คือ ปัจเจกบุคคลก็อาจเพิ่มการควบคุมตนเองและสร้างภาพตัวตนเพื่อให้ตนไม่เป็นที่น่าอับอาย ตัวอย่างหนึ่งในกรณีนี้คือ ขุนนางยอมควบคุมการใช้ความรุนแรงของตนโดยไม่ก่อสงครามตามอำเภอใจอย่างที่เคยได้ปฏิบัติมา และพยายามปรับภาพลักษณ์ของตนตามอัตลักษณ์ความศิวีไลซ์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (ครองราชย์ ค.ศ. 1643-1715) ผู้ส่ง่างามกว่า (Elias, 1978: 72-89; Elias and Dunning, 1986: 286-7; Elias, 2000; Elias, 2008: 95)

ยิ่งไปกว่านั้น เอไลอัสชี้ว่าหลังจากที่กระฎุมพีและชนชั้นกลางได้เลียนแบบมาตรฐานความศิวีไลซ์ของราชวงศ์ฝรั่งเศสแล้ว ในยุคอาณานิคม กระฎุมพีและชนชั้นกลางเหล่านี้ได้นำมาตรฐานนี้ไปใช้ตัดสินพฤติกรรมของชาวต่างชาติผู้ยัง “ไม่ศิวีไลซ์” นอกจากนี้พวกเขายังเชื่อว่าพวกเขามีภารกิจที่จะต้องช่วยปลดปล่อยผู้ที่ยัง “ป่าเถื่อน” ให้มี “ความศิวีไลซ์” เพิ่มขึ้นอีกด้วย ดังนั้นความเชื่อดังกล่าวจึงกลายเป็นข้ออ้างสำหรับการล่าอาณานิคม ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงในยุคนี้แสดงให้เห็นถึงดุลยภาพแห่งอำนาจที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างชาวตะวันตกผู้ล่าอาณานิคมกับชาวพื้นเมือง ด้วยเหตุนี้ฝ่ายหลังจึงถูกกดดันให้ปรับมาตรฐานความศิวีไลซ์ตามแบบฉบับของฝ่ายแรก (Elias, 2000: 41-55, 384-6)

ผู้เขียนจะนำตัวแบบในการพิจารณาความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงต่อรองมาพิจารณาการขยายขอบเขตของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปจากยุครัฐจารีตซึ่งสยามยังมีความสัมพันธ์กับรัฐในยุโรปที่น้อยไปจนถึงยุคอาณานิคมที่สยามมีความเกี่ยวพันกับรัฐตะวันตกที่มากขึ้น กล่าวคือ สยามในยุครัฐจารีตอย่างในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ไปจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ยังสัมพันธ์กับรัฐในยุโรปน้อยมาก การแลกเปลี่ยนทางการค้าและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

การเมืองระหว่างกันยังมีสัดส่วนที่น้อยมากจนทำให้ชนชั้นนำสยามไม่รู้สึกรว่าตนต้องควบคุมพฤติกรรมของตนมากเท่าไรในยามที่ต้องสัมพันธ์กับชาวตะวันตก ต่อมาเมื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของระบอบพีในยุโรปได้ถูกขยายออกไปสัมพันธ์กับอุษาคเนย์ ภายใต้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่ตะวันตกและสยามได้ถักทออย่างแน่นแฟ้นก็ได้ก่อให้เกิดความยับยั้งชั่งใจในหมู่ชาวสยามที่เพิ่มขึ้นอย่างไรเป็นประเด็นที่ผู้เขียนจะพยายามหาคำตอบยิ่งไปกว่านั้น ผู้เขียนจะพยายามศึกษาว่าการรับเอาระบบเศรษฐกิจการค้า “เสรี” และระบบการเมืองแบบรัฐอาณานิคมมาจากชาวตะวันตกได้ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์เชิงพึ่งระหว่างผู้คนภายในสยามเพิ่มมากขึ้นเพียงไร และสามัญชนชาวสยามปรับตัวต่อความสัมพันธ์นี้ด้วยการควบคุมพฤติกรรมตนเองเพิ่มขึ้นอย่างไร

อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้ผู้เขียนจะเน้นให้ความสำคัญกับการต่อรองที่ชาวสยามพยายามกระทำต่อมาตรฐานความศิวิไลซ์ของชาวตะวันตก มากกว่าที่จะเน้นกระบวนการเลียนแบบความเป็นตะวันตก ซึ่งมักจะมุ่งความสนใจถึงการยึดตะวันตกเป็นศูนย์กลาง (ดู Winichakul, 2000; Peleggi, 2002; Kitiarsa, 2010) ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะก้าวข้ามคำอธิบายที่ยังละเลยการต่อต้านและการต่อรองของผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า ตลอดจนความสามารถในการปรับเปลี่ยนรูปแบบความศิวิไลซ์ในฐานะการควบคุมตนเองและภาพตัวตนตามบริบททางการเมืองและวัฒนธรรมที่จำเพาะของสยาม

สำหรับวิธีวิทยาในการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ ผู้เขียนใช้วิธีการตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น พงศาวดาร วรรณกรรม ประกาศซึ่งออกโดยกษัตริย์ เอกสารราชการ บันทึกของชาวต่างชาติ สนธิสัญญา หนังสือพิมพ์ อัตชีวประวัติ เป็นต้น วิธีการตีความผู้เขียนเน้นวิเคราะห์ตีความเสียง มุมมอง และโลกทัศน์ของผู้ถูกศึกษาเป็นหลัก โดยพิจารณาหลักฐานในยุคสมัยหนึ่ง ๆ หลายชิ้นประกอบกันเพื่อสร้างเป็นมุมมองต่อความเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคมชุดหนึ่ง ๆ ขึ้นมา อย่างไรก็ตาม การตีความย่อมปะปนไปด้วยโลกทัศน์ของผู้เขียนเองไม่มากนักน้อยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประเด็นนี้เอไลอัสย้ำเตือนให้นักสังคมศาสตร์รู้เท่าทันอคติของตนในการเข้าไป

ตัดสินใจให้เหตุผลตามมุมมองของตนเอง นักสังคมศาสตร์ผู้ตระหนักรู้ถึงการตัดสินใจตามมาตรฐานและความหมายซึ่งตนมีต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ย่อมจะมีโอกาสที่จะก้าวพ้นไปจากกับดักของความคิดของตนได้ และเมื่อแยกการตัดสินใจของตนได้อย่างรู้เท่าทันได้ในระดับหนึ่งแล้ว นักสังคมศาสตร์ก็ควรทำความเข้าใจมาตรฐานทางสังคมซึ่งผู้ถูกศึกษาใช้ในการมองโลก การศึกษาผ่านการตีความตามมาตรฐานในการดำเนินชีวิตและโลกทัศน์ของผู้ถูกศึกษาในบริบทอดีตกาลแต่ละยุคจะช่วยให้ผู้เขียนสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างโลกทางสังคมอันหลากหลายของผู้คนแต่ละช่วงเวลาได้ การศึกษาอย่างมีมิติทางประวัติศาสตร์นี้จะช่วยให้ผู้เขียนสามารถแยกแยะมุมมองและการตัดสินใจของตนออกจากผู้ถูกศึกษาในยุคต่าง ๆ ได้แจ่มชัดด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะความแตกต่างทางโลกทัศน์และคุณค่าของผู้ถูกศึกษากับผู้เขียนมีความแตกต่างกันมาก (Elias, 1956: 228-9; Elias, 1978: 13)

นอกจากนี้ ผู้เขียนมองว่าพัฒนาการของความสัมพันธ์ทางสังคมดำเนินไปอย่างที่ไม่มีการคาดการณ์ หรือแม้แต่ควบคุมให้เกิดผลลัพธ์ตามความตั้งใจของตนได้ แม้ว่าปัจเจกบุคคลจะมีความตั้งใจและวางแผนที่จะให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม มุมมองนี้ปฏิเสธวิธีวิจัยที่มีรากฐานมาจากการศึกษาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ อย่างชีววิทยา การมองสังคมในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติจะนำไปสู่การเหมารวมว่าสังคมมีพัฒนาการเป็นเส้นตรงจากเกิดไปสู่ความดับ หรือแม้แต่การกำเนิดไปสู่สภาวะที่ก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ ก็ตาม (Elias, 1991: 3-7) เพราะฉะนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นด้วยว่าพัฒนาการควบคุมตนเองในสยามมิได้ดำเนินไปอย่างเป็นเส้นตรง หากแต่เกิดจากการขยายตัวของเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงต่อรองที่ไม่มีใครสามารถควบคุมผลลัพธ์ได้ และถึงแม้ว่ากษัตริย์สยามอย่างรัชกาลที่ 4 และ 5 จะพยายามวางแผนที่จะปลูกฝังการควบคุมตนเองให้แก่ชาวสยามก็ตาม แต่ทั้งสองพระองค์ก็ไม่สามารถควบคุมให้ผลเป็นไปอย่างที่พระองค์ตั้งใจได้

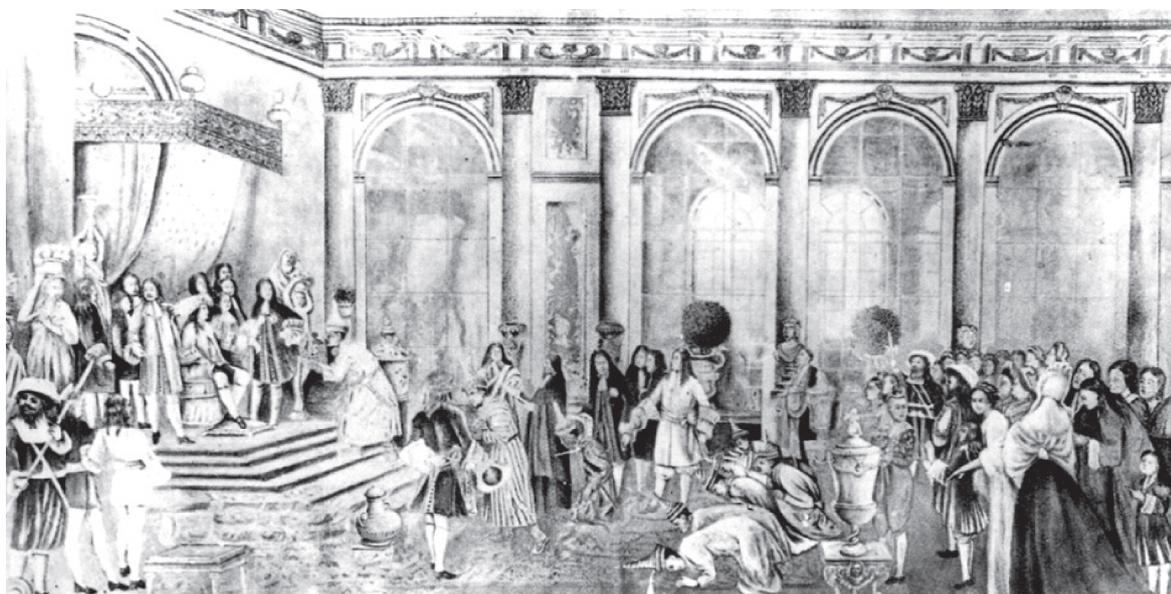
2. ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิง และกระบวนการสู่ความศิวิไลซ์ในสยาม

2.1 กลุ่มอุปถัมภ์ของมุลนาย และความรุนแรงในสยามยุครัฐจารีต

ความสัมพันธ์ระหว่างมุลนาย-ไพร่ทาสในสยามยุครัฐจารีต เป็นความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงที่มีแนวโน้มเป็นหน่วยทางสังคมที่สงบสุข กล่าวคือ มุลนาย-ไพร่ทาสไม่ใช้ความรุนแรงต่อกันจนเป็นความขัดแย้งถึงขั้นทำลายการมีอยู่ของกันและกัน ทั้งนี้เพราะต่างฝ่ายต่างก็ต้องพึ่งพิงอีกฝ่าย ฝ่ายมุลนายก็ต้องการแรงงานจึงไม่อยากกดขี่จนทำให้ไพร่ทาสหลบหนี ขณะที่ฝ่ายไพร่ทาสก็ต้องการผู้อุปถัมภ์คุ้มครองให้ปลอดภัยจากสงครามและการประทุษร้ายต่างๆ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ทางสังคมที่กว้างกว่าความสัมพันธ์ระหว่างมุลนาย-ไพร่ทาส จะมีแนวโน้มของความรุนแรงจนถึงระดับการเข่นฆ่าเอาชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยทางสังคมซึ่งแฝงไปด้วยความรุนแรงในระดับดังกล่าวได้แก่ 1. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอุปถัมภ์ 2. ความขัดแย้งระหว่างเมืองกับเมือง 3. ความขัดแย้งระหว่างเมืองศูนย์กลางกับประเทศราช และ 4. ความขัดแย้งระหว่างอาณาจักร (Charney, 2004; The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006)

ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงระหว่างชาวสยามกับชาวฝรั่งเศสยังไม่ได้พัฒนาไปมากนัก สมเด็จพระนารายณ์ (ครองราชย์ ค.ศ. 1656-1688) แลกเปลี่ยนการทูตกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 สมเด็จพระนารายณ์ได้กองทหารฝรั่งเศสนับร้อยนายมาเสริมการป้องกันเครือข่ายอุปถัมภ์ของพระองค์ ขณะที่ฝรั่งเศสได้กำไรจากการค้าเล็กน้อย (Love, 1996; นิธิ, 2527: 79-97) การควบคุมตนเองของชนชั้นนำสยามสมัยปลายอยุธยา เห็นได้จากในเอกสารของพระนิกายเยซูอิต ชาวฝรั่งเศส ปีแอร์ โจเซฟ ด'ออร์เลองส์ (Pierre Joseph d'Orléans) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1690 เอกสารชิ้นนี้กล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากพระเพทราชา (ครองราชย์ ค.ศ. 1688-1703) ยึดอำนาจจากสมเด็จพระนารายณ์ในปี ค.ศ. 1688 ว่า “พวกนอกศาสนาได้มาประหารประหารชาวคริสต์ทั้งหมดในสยามอย่างไร้ความรู้สึก...” (d'Orléans, 1857: 403)

ชนชั้นนำสยามไม่ได้มองว่าราชสำนักฝรั่งเศสเป็นศูนย์กลางของมาตรฐานความประพฤติที่ศิวิไลซ์เหมือนกษัตริย์องค์ต่าง ๆ ในยุโรป ชนชั้นนำสยามจึงยังไม่สนใจที่จะสร้างภาพตัวตนที่ศิวิไลซ์ตามแบบพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ชนชั้นนำสยามจึงไม่สนใจว่าการไปหมอบกราบพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จะขัดแย้งกับมารยาทและมาตรฐานของราชวงศ์ฝรั่งเศส และจะเป็นที่ขบขันในสายตาขุนนางฝรั่งเศส (ดู Love, 1996)

คณะทูตสยามแสดงความเคารพพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ด้วยการกราบ
ณ พระราชวังแวร์ซายส์ ใน ค.ศ. 1686 (Smithies and Bressan, 2001: 67)

มาตรฐานความศิวิไลซ์ในฐานะการควบคุมความรุนแรงยังมีน้อยมากในยุครัฐจารีต เพราะความรุนแรงทางกายภาพยังเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับการอยู่รอดของกลุ่มอุปถัมภ์ (การรัฐประหารโค่นบัลลังก์เกิดขึ้นทุก ๆ สองรัชกาล) กลุ่มอุปถัมภ์แต่ละกลุ่มจึงสนับสนุนกีฬาหลายประเภท เช่น การจับช้าง การแข่งเรือ การฟันดาบ³ การฝึกมวย เป็นต้น กีฬาเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกฝนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำสงคราม กีฬาหลายชนิดตามที่กล่าวมานำความอันตรายถึงตายมาสู่นักกีฬา (ชาญ, 2559: 63-9)

ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดบวรสถานสุทธารวาส กรุงเทพฯ ซึ่งวาดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 แสดงการต่อสู้ด้วยอาวุธระหว่างนักรบผู้แต่งองค์ทรงเครื่อง ดังนั้นนักรบทั้งสองน่าจะมียศถาบรรดาศักดิ์และได้รับการอุปถัมภ์จากมูลนายในสังกัด นอกจากนี้อาวุธที่ใช้ก็สะท้อนให้เห็นความรุนแรงถึงชีวิต (กรมศิลปากร, 2557: 178)

สังคมสยามในสมัยปลายอยุธยา เป็นสังคมที่จำเป็นต้องฝึกคนเป็นนักรบ มาปกป้องกลุ่มอุปถัมภ์ของตน มาตรฐานความรุนแรงยังอยู่ในระดับสูง ขณะที่การควบคุมตนเองจากการใช้ความรุนแรงยังอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้เป็นเพราะการใช้ความรุนแรงมีความจำเป็นสำหรับความอยู่รอดของแต่ละกลุ่มอุปถัมภ์ นักมวยผู้มีความสามารถจะได้เป็นผู้อารักขา กษัตริย์อยุธยาภายในวังที่ไม่อนุญาตให้ใช้อาวุธ กษัตริย์ผู้ทรงมาทอดพระเนตรการแข่งมวยจะมีตำรวจรายล้อมเพื่อป้องกันการลอบปลงพระชนม์ อย่างไรก็ตาม พระเจ้าเสือ (ครองราชย์ ค.ศ. 1703-1709) มีทรงหัวนั้ไหวใด ๆ ต่ออันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น พระเจ้าเสือทรงปลอมตัวเป็นนักมวยจากอยุธยาไปชกมวยที่เมืองวิเศษชัยชาญ ประการนี้สะท้อนถึงการแสดงความเป็นชายที่ไม่กลัวการลอบสังหารของพระเจ้าเสือ ในการชกดังกล่าวพระเจ้าเสือก็ทรงทำให้คู่แข่งได้รับบาดเจ็บอย่างหนัก (ตำราราชเสวกครั้งกรุงเก่า, 2537: 16-7; The Royal Chronicles of Ayutthaya, 2006: 385-6; ชาญ, 2559: 67-9)

ในสมัยรัชกาลที่ 1 (ครองราชย์ ค.ศ. 1782-1809) อำนาจของทั้งอังกฤษ และฝรั่งเศสยังมีจำกัด ขณะที่ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงระหว่างชาติตะวันตกกับสยาม ก็ยังมีไม่มาก ชนชั้นนำสยามจึงยังไม่ได้รู้สึกว่าจะต้องควบคุมตนเองโดยระบับ การใช้ความรุนแรงต่อชาวตะวันตกอย่างระมัดระวัง มาตรฐานการใช้ความรุนแรงต่อชาวตะวันตกก็อยู่ในระดับสูง ในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้มีนักมวยสองพี่น้องชาวฝรั่งเศสมาทำต่อสู้กับนักมวยหลวงแห่งสยาม เมื่อชนชั้นนำสยามพิจารณาแล้วว่าการชกมวยครั้งนี้เป็นการแสดงอำนาจของราชสำนักสยามต่อชาวต่างชาติ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท (บุญมา) ทรงอาสาส่งหมื่นผลาน นักมวยในสังกัดพระองค์ไปแข่งชกมวย ในการแข่งขันหมื่นผลานถอยหลบนักมวยคนน้องชาวฝรั่งเศสที่ลุ่ใจเข้ามา อย่างไรก็ตามเมื่อพี่ชายของนักมวยชาวฝรั่งเศสเห็นหมื่นผลานถอยหนี จึงไม่พอใจและเข้าไปปล้ำกมิให้หมื่นผลานถอยหนี ผลก็คือกรมพระราชวังบวรฯ ทรงพิโรธเพราะความพ่ายแพ้ที่อาจเกิดขึ้นของหมื่นผลานต่อหน้าพระพักตร์ รัชกาลที่ 1 จะทำให้กรมพระราชวังบวรฯ ทรงเสียน้ำต่อรัชกาลที่ 1 (เพราะกลุ่มอุปถัมภ์ของทั้งสองพระองค์เป็นคู่แข่งอำนาจทางการเมืองกัน) ดังนั้น กรมพระราชวังบวรฯ จึงกระโจนเข้าไปทำร้ายสองพี่น้องชาวฝรั่งเศสจน “เจ็บป่วยเปนสาหัส” (ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2538: 87) จึงสรุปได้ว่า ในยุครัฐจารีต ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงระหว่างสยามกับชาติตะวันตก (ฝรั่งเศส) ยังมีน้อย ชนชั้นนำสยามจึงไม่รู้สึกว่าตนจะต้องปรับมาตรฐานความรุนแรงให้ลดต่ำลงมากกว่าที่เป็นอยู่ในห้วงยามที่ชนชั้นนำจะต้องสัมพันธ์กับชาวตะวันตก อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายของยุครัฐจารีต หรือในคริสต์ทศวรรษ 1820 อันเป็นช่วงที่การค้าอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดำเนินไปอย่างเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ชนชั้นนำสยามสัมพันธ์กับชาวตะวันตกมากขึ้นภายใต้ระเบียบทางการเมืองแบบรัฐสมัยใหม่และการค้า “เสรี” ภายใต้ภัยคุกคามของระเบียบการเมืองเศรษฐกิจในรูปแบบใหม่ ชนชั้นนำสยามจึงค่อยๆ เพิ่มความยับยั้งชั่งใจในการกระทำของตนที่มีต่อชาวตะวันตกมากขึ้น

2.2 สยามกับตะวันตก ในยุคอาณานิคม: รัฐเขตแดน และการควบคุมความรุนแรง

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ความสามารถทางการทหารของชาวยุโรปเหนือกว่ารัฐในอุษาคเนย์อย่างประจักษ์ชัดเป็นครั้งแรก (Charney, 2004: 128-9; Baker and Phongpaichit, 2017: 122) คนอังกฤษบังคับให้หลายประเทศยอมรับข้อตกลงการค้าเสรีในสินค้าบางประเภท ตลอดจนข้อตกลงที่จะรับเอาระบอบการเมืองแบบรัฐเขตแดน และหลักการไม่แทรกแซงกิจการในเขตแดนของประเทศอื่น (เวลลา, 2514: 126-9; Hall, 1974: 45) ประเทศที่อ่อนแอกว่าจึงต้องยอมรับสถานะอาณานิคม หรือไม่ก็กึ่งอาณานิคม ด้วยการรับเอาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม และการให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับคนในบังคับของเจ้าอาณานิคม สำหรับประเทศเจ้าอาณานิคมแล้ว สิทธิสภาพนอกอาณาเขตและหลักการไม่แทรกแซงกิจการในเขตแดนของประเทศอื่นสำคัญมาก เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยยืนยันว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศเจ้าอาณานิคมในประเทศที่เป็น(กึ่ง)เมืองขึ้น จะไม่ถูกรบกวนโดยพวกคนพื้นเมือง “ผู้ป่าเถื่อน” (Lysa, 2003: 128, 142; Jackson, 2004; Linklater, 2011)

ในปี ค.ศ. 1825 หรือช่วงต้นรัชกาลที่ 3 (ครองราชย์ ค.ศ. 1824-1851) กรุงเทพฯ เตรียมตัวบุกเปอร์ และเซลังกอร์ (หรือ เประ และสลังงอ) (ในมาเลเซียปัจจุบัน) บริษัทอีสต์ อินเดีย ของอังกฤษไม่ต้องการให้สยามขยายอิทธิพลไปเกินไทรบุรี และบริษัทก็ได้ขู่สยามด้วยการส่งเรือปืนไปขวางเรือรบของสยาม ฝ่ายสยามจึงยอมรับอำนาจของอังกฤษในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างสยามกับเซลังกอร์ (เวลลา, 2514: 126-9) แนวคิดเรื่องการแบ่งเส้นเขตแดน เขตอิทธิพลที่รัฐหนึ่งจะมีได้ เป็นแนวคิดของชาวยุโรป ขณะที่สยามมองว่าตนเป็นศูนย์กลางของมณฑลและต้องคอยกำราบประเทศราช (เปอร์ เซลังกอร์) ที่กระด้างกระเดื่อง ทั้งชาวยุโรปและชาวสยามมีแนวคิดเรื่องรัฐที่ขัดแย้งกัน สำหรับอังกฤษแล้ว การกระทำของสยามต่อเปอร์ เซลังกอร์ เป็นการคุกคามความมั่นคงปลอดภัยและผลประโยชน์ของพ่อค้าอังกฤษ ประการนี้เองได้ทำให้อังกฤษเร่งเร้าให้ชนชั้นนำสยามรับเอาระบอบการเมืองแบบรัฐอาณาเขต และหลักการไม่แทรกแซงเขต

อธิปไตยของรัฐอื่น ดังนั้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากรัฐมณฑลหรือรัฐจารีต
จึงค่อย ๆ เปลี่ยนไปสู่รัฐอาณาเขตอย่างช้า ๆ (Vella, 1955: 126-9, 333; Hall,
1974: 107, 628-630)

ชนชั้นนำสยามมองว่าอังกฤษเป็นชาติที่อันตราย และมีความทะเยอทะยาน
ที่สุด (Crawford, 1830: 216-7) ขณะที่จารึกที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ซึ่งทำขึ้น
ในสมัยรัชกาลที่ 3 ก็ชี้ให้เห็นว่าปัญญาชนในสมัยนั้นตระหนักถึงแสนยานุภาพทาง
ทหารอำนาจตะวันตก (ดู ทวีศักดิ์, 2546: 31-2, 121) นอกจากนี้ ชนชั้นนำสยามยัง
ติดตามการขยายอำนาจของอังกฤษในอินเดียและพม่าอย่างใจจดจ่อ ความพ่ายแพ้
ของพม่าต่อทัพเรือรบของอังกฤษจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชนชั้นนำสยามยอม
ลงนามสนธิสัญญาเบอร์นี สนธิสัญญาเบอร์นีก่อให้เกิดพฤติกรรมการควบคุมตนเอง
ของชนชั้นนำสยาม บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ไม่ประทุษร้ายทางกายและ
ฆ่าล้างกันระหว่างสยามกับคนในบังคับของอังกฤษ (Hall, 1974: 37-8; ทิพากรวงศ์,
เจ้าพระยา, 2547: 12; ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา,
2546: 206) ดังเนื้อหาของสนธิสัญญาเบอร์นี ข้อที่ 1 ซึ่งกล่าวว่า

“ชาวสยามต้องไม่ครุ่นคิดหรือกระทำการที่ชั่วร้ายเพื่อที่จะจู่โจม
ทำร้ายชาวอังกฤษไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง ชาวอังกฤษต้องไม่ครุ่นคิด
หรือกระทำการที่ชั่วร้ายเพื่อที่จะจู่โจมทำร้ายชาวสยามไม่ว่าทางใด
ทางหนึ่ง” (*The Siamese Government and the British Government,*
1826)

หลังสนธิสัญญาฉบับนี้ ชนชั้นนำสยามได้ตระหนักมากขึ้นถึงการมีอยู่ของ
อำนาจของอังกฤษ (ซึ่งนี่ก็คือการควบคุมทางสังคมที่สยามตระหนัก) ชนชั้นนำสยาม
จึงค่อย ๆ เพิ่มการควบคุมตนเองด้วยการเลี้ยงที่จะไม่ใช้ความรุนแรงเกินขีดอิทธิพล
ของตน นอกจากนี้ ในทศวรรษ 1830 ชาวสยามพยายามหลีกเลี่ยงไม่ติดต่อกับ
ชาวตะวันตก เพราะชาวสยามต้องการหลีกเลี่ยงการทะเลาะเบาะแว้งกับชาวตะวันตก
ซึ่งอาจนำไปสู่การถูกลงโทษจากราชสำนักสยามได้ (แมคฟาร์แลนด์, 2555: 19)

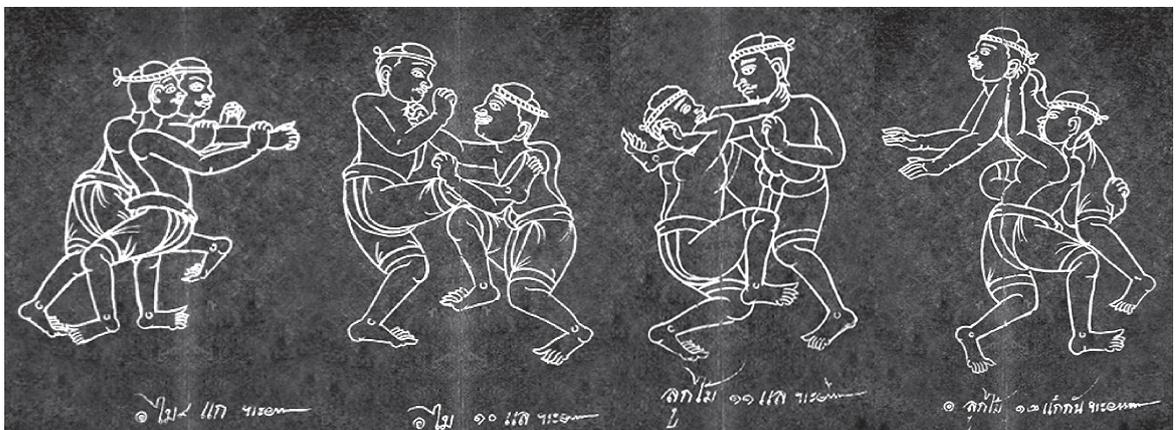
แม้ว่าชนชั้นนำสยามจะเริ่มปรับเปลี่ยนการควบคุมตนเองเพื่อระงับไม่ให้ตนใช้ความรุนแรงต่อชาวตะวันตกแล้ว แต่มาตรฐานความรุนแรงในสยามสมัยรัชกาลที่ 3 ก็ยังคงดำรงอยู่เหมือนดังเช่นสมัยรัชกาลที่ 1 ในทศวรรษ 1830 ก็ปตัน เจมส์ โลว์ (James Low) เจ้าหน้าที่ของบริษัทอีสต์ อินเดีย บรรยายการเล่นชกมวยที่เต็มไปด้วยความรุนแรง คำบอกเล่าของโลว์แสดงให้เห็นว่า ชนชั้นนำสยามไม่ได้ปรับมาตรฐานความรุนแรงตามตะวันตก แม้ว่าโลว์จะมองว่ามวยที่ชกกันถึงตายจะเป็นอะไรที่มากเกินไปและควรห้ามปราม โลว์กล่าวว่า

“[การแข่งขันมวย]มีเลือดตกยางออกบ่อย ๆ หลายครั้งก็จะจบลงด้วยความตายของฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย แต่กษัตริย์ [รัชกาลที่ 3] หรือผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ก็ไม่ได้มาหยุดยั้งการต่อสู้เพื่อมิให้ลูกหลานจนมีอันตราย” (Low, 1836: 387-8)

ในนิทานคำกลอนเรื่อง “ลักษณะวงศ์” ที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยสุนทรภู่ ก็บรรยายภาพการชกที่รุนแรงแต่สะท้อนออกมาในแง่มุมของความสนุกสนาน สุนทรภู่ได้เขียนไว้ว่า

“แล้วมีมวยหมัดรับกันกับโกก แขนะปับขยับโปกปะตะถอง
 ปับเขาฮาปาเขาเฮเซคะนอง ดำมันแรงแดงเป็นรองตกรางวัล”

(ทรงธรรม, 2555: 12)

ภาพท่าทางการชกมวยด้วยมือเปล่า ในหนังสือสมุดไทยดำ ตำราชกมวย สมัยรัชกาลที่ 3 สะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงในระดับที่สูง (ทรงธรรม, 2555)

ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดบวรสถานสุทธาวาส กรุงเทพฯ ซึ่งวาดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 แสดงให้เห็นถึงการชกมวยด้วยมือเปล่า ตลอดจนงานที่มีส่วนร่วมในการชมการแข่งขันของผู้หญิง (กรมศิลปากร, 2557: 200)

ห่วงโซ่ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงระหว่างประเทศอาณานิคมกับสยามถูกถักทอให้เชื่อมต่อกันมากขึ้นในยุค “กึ่ง” อาณานิคม ในยุคสมัยนี้ รัชกาลที่ 4 ทรงตระหนักดีถึงอำนาจอังกฤษและฝรั่งเศส โดยเปรียบเป็นวาฬ กับจระเข้ ตามลำดับ (Gong, 1984: 208) รัชกาลที่ 4 ทรงรับรู้อำนาจของอังกฤษและฝรั่งเศส ที่ขยายมายังอินเดีย พม่า กัมพูชา เวียดนาม และในรัชสมัยของพระองค์ สยามก็เสียกัมพูชาในฐานะประเทศราชไปอยู่ใต้การอารักขาของฝรั่งเศส (Chandler, 1983: 140-1; Bouhours, Broadhurst and Bouhours, 2015: 83) กษัตริย์ของสยามทรงพยายามหาทางรักษาสถานภาพและเกียรติยศในระดับนานาชาติเอาไว้ กษัตริย์สยามจึงพยายามปรับตัวผ่านการสร้างรัฐสยามสมัยใหม่ ที่วางอยู่บนการรับเอาความคิดเรื่องรัฐอาณาเขต การรวมศูนย์ความรุนแรง ตลอดจนพยายามเพิ่มการควบคุมตนเองเพื่อยับยั้งมิให้ตนใช้ความรุนแรงต่อคนในบังคับของชาวตะวันตกในปี ค.ศ. 1856 หลังเซ็นสนธิสัญญาบาวริง รัชกาลที่ 4 ทรงพิโรธที่ชาวสยามปล่อยให้ชาวอังกฤษเช่าที่ดินเป็นระยะเวลา 99 ปี ทั้งที่สนธิสัญญาก่อนอนุญาตให้ทำการเช่าดังกล่าวได้ รัชกาลที่ 4 ทรงสั่งเขียนชาวสยามผู้นั้น 99 ที และผลจากการเขียนก็ทำให้ชาวสยามผู้นั้นตาย

รัชกาลที่ 4 ทรงเสียดพระทัยที่ได้ทรงกระทำผิดต่อราชินีวิคตอเรีย แต่พระองค์ก็ไม่ได้เสียดพระทัยต่อการลงโทษซึ่งทำให้ชาวสยามผู้นั้นต้องตาย (Moffat, 1962: 101) ประการนี้สะท้อนให้เห็นว่ารัชกาลที่ 4 ทรงพยายามควบคุมการใช้ความรุนแรงในการปฏิสัมพันธ์กับชาวอังกฤษ แม้ว่าในกรณีนี้จะเป็นความสัมพันธ์ในทางอ้อมก็ตาม

นอกจากนี้ อีกหลักฐานหนึ่งก็ช่วยยืนยันให้เห็นว่าชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 4 ได้พัฒนาการควบคุมตนเองโดยระงับความรุนแรงในการปฏิสัมพันธ์กับชาวตะวันตก กล่าวคือในปี ค.ศ. 1860 ชนชั้นนำสยามปฏิเสธข้อเรียกร้องของชนชั้นนำในเมืองปาหังที่มาร้องขอให้กรุงเทพฯ เข้าไปแทรกแซงการเมืองในปาหัง โดยคนชั้นนำในเมืองปาหังบอกกับรัชกาลที่ 4 ว่าจะยอมเป็นประเทศราชของสยามเป็นข้อแลกเปลี่ยน อย่างไรก็ตามรัชกาลที่ 4 ทรงปรารภว่า “เมืองปาหังเดี๋ยวนี้ก็อยู่ในบารุงอังกฤษ จะคิดมาขึ้นกรงนั้นไม่สมควร ด้วยไทยกับอังกฤษก็เป็นไมตรีรักใคร่กันสนิท” (ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2548: 153)

นอกจากรัชกาลที่ 4 จะพยายามควบคุมไม่ใช้ความรุนแรงตามมาตรฐานรัฐจารีตที่มีอยู่เดิมต่อเขตแดนในอิทธิพลของเจ้าอาณานิคมและต่อคนในบังคับชาวตะวันตกแล้ว รัชกาลที่ 4 ยังทรงสนพระทัยที่จะสถาปนาอำนาจรัฐอันรวมศูนย์อำนาจในการใช้ความรุนแรงตามรูปแบบรัฐสมัยใหม่ของตะวันตกอีกด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้เจ้าอาณานิคมเข้ามาแทรกแซง พระองค์พยายามที่จะสถาปนารัฐสยามสมัยใหม่อันมีความศิวิไลซ์ขึ้นมา

2.3 ความคิดเรื่องรัฐรวมศูนย์อำนาจความรุนแรงและความศิวิไลซ์ในสมัยรัชกาลที่ 4

รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชอำนาจจากการเกื้อหนุนของขุนนาง อย่างไรก็ตามพระองค์ทรงพยายามสถาปนาพระราชอำนาจของพระองค์ขึ้นมาด้วยการออกประกาศฉบับต่าง ๆ เพื่อชักจูงให้ประชาชนและขุนนางยอมรับความคิดทางการเมืองแบบรัฐสมัยใหม่ของพระองค์ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงพยายามแสดงให้ชาว

ตะวันตกยกยอมรับว่าชาวสยามสามารถปกครองและสร้างสภาวะศิวิไลซ์ให้บ้านเมืองด้วยตนเองได้ (Bangkok Recorder, 5 ตุลาคม 1865; Bangkok Recorder, 19 ตุลาคม 1865; จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2508: 6-8; จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2547) ประกาศหลายฉบับและพระราชดำริสของรัชกาลที่ 4 ได้มุ่งสร้างอุดมคติเรื่องการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งกษัตริย์ผูกขาดการใช้ความรุนแรงภายในรัฐอาณาเขต อีกทั้งยังเน้นสร้างมาตรฐานความศิวิไลซ์ในด้านพฤติกรรมจรรยาที่ขุนนางและประชาชนควรปฏิบัติและในด้านความเจริญกับความสะอาดของบ้านเมือง⁴

รัชกาลที่ 4 ทรงพยายามสร้างอำนาจเหนือขุนนางและสัมพันธ์กับประชาชนโดยตรง ตัดข้ามความสัมพันธ์มูลนาย-ไพร่ทาสที่ดำรงอยู่ในระหว่างปี ค.ศ. 1854-1861 รัชกาลที่ 4 ทรงสั่งให้ทุกคนช่วยสอดส่องพฤติกรรมของเจ้านาย ขุนนาง หากมูลนายเหล่านี้ใช้ความรุนแรง ใช้อาวุธ จะต้องแจ้งแก่พระองค์ (จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2547: 131, 287-9) ประการนี้ได้สะท้อนว่ารัชกาลที่ 4 พยายามรวมศูนย์ความรุนแรงผ่านการเพิ่มการควบคุมทางสังคมที่เข้มงวดอีกด้วย ขณะที่ในช่วงปี ค.ศ. 1857-1861 รัชกาลที่ 4 ก็ทรงพยายามรวมศูนย์อำนาจในการใช้ความรุนแรงด้วยการออกประกาศถึง 7 ฉบับ เพื่อห้ามไม่ให้ขุนนางและเชื้อพระวงศ์ช่วยเหลือไพร่ที่ก่ออาชญากรรมและใช้ความรุนแรง (จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2547: 137-289) อย่างไรก็ตาม แม้รัชกาลที่ 4 ทรงออกประกาศหลายฉบับเพื่อควบคุมการใช้ความรุนแรง แต่ประกาศเหล่านี้ก็ไม่ได้ช่วยให้พระองค์มีพระราชอำนาจในการรวมศูนย์การใช้ความรุนแรงเลย การออกประกาศซ้ำแล้วซ้ำเล่าก็ไม่ได้ช่วยให้ขุนนางและไพร่ทาสหันมาตระหนักในข้อห้ามและศีลธรรมที่พระองค์เรียกร้องเลย

ในช่วงปลายรัชสมัยของพระองค์ ก็มีรายงานเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในกรุงเทพฯ อยู่บ่อยครั้ง ไพร่ทาสผู้ก่อความรุนแรงมักจะได้รับ การอุปถัมภ์จากขุนนาง จนลายนวลพันราชทัณฑ์อยู่หลายหน หมอบรัดเลย์ ได้ลงข่าวและวิจารณ์ปัญหาอาชญากรรมเหล่านี้ในหนังสือพิมพ์บางกอก รีคอร์ดเดอร์ รัชกาลที่ 4 อ่อนไหวต่อข้อวิจารณ์ของหมอบรัดเลย์ พระองค์จึงทรงส่งตำรวจมาควบคุมอาชญากรรมใน

ใจกลางกรุงเทพฯ จนพระองค์ก็ได้รับคำชื่นชมจากหมอบรัดเลย์ อย่างไรก็ตาม การควบคุมทางสังคมเพื่อระงับความรุนแรงยังมีน้อยและไม่มีประสิทธิภาพมากนัก ดังนั้น รัชกาลที่ 4 จึงยังไม่สามารถรวมศูนย์ความรุนแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพเลย (Bangkok Recorder, 5 ตุลาคม 1865: 132; Bangkok Recorder, 15 พฤษภาคม 1866: 68, Bangkok Recorder, 12 กรกฎาคม 1866: 109-110) ความพยายามในการรวมศูนย์อำนาจการปกครองและการใช้ความรุนแรงตามรูปแบบรัฐสมัยใหม่ ได้รับการสานต่อให้เกิดรูปธรรมและประสิทธิภาพมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5

2.4 รัฐรวมศูนย์ และการควบคุมความรุนแรงในสมัยรัชกาลที่ 5

ภายในช่วงสิ้นสุดคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชนชั้นนำสยามตระหนักดีถึงแรงกดดันอันถาโถมจากสถานการณ์การค้าอาณานิคมโดยฝรั่งเศสและอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การผนวกดินแดนกัมพูชาให้เป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1885 การยึดเวียดนามโดยฝรั่งเศส และการที่อังกฤษยกเลิกระบอบกษัตริย์ในพม่าในปี ค.ศ. 1885 ตลอดจนถึง ค.ศ. 1893 ก็เกิดกรณีปากน้ำจันตคาม เสียประเทศราชในลาวปัจจุบันให้แก่ฝรั่งเศส (ออสบอร์น, 2544: 89-97) แรงกดดันเหล่านี้ส่งผลให้ชนชั้นนำสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 พยายามปรับตัวเพื่อรักษาสถานะภาพของตน ชนชั้นนำสยามพยายามเปลี่ยนสถานะประเทศราชให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐอาณานิคม และเลียนแบบรูปแบบการปกครองอาณานิคมของชาติตะวันตก โดยนำมาปรับใช้กับสยาม⁵ การปกครองแบบรวมศูนย์ใหม่นี้นำไปสู่การต่อต้าน ชนชั้นนำสยามก็พยายามกวาดล้างฝ่ายต่อต้านเพื่อพยายามรวมศูนย์อำนาจในการใช้ความรุนแรง นอกจากนี้ ชนชั้นนำสยามก็รู้สึกถึงความจำเป็นที่ต้องพยายามสร้างความศิวิไลซ์ให้ประเทศ และปรับพฤติกรรมประชาชนตามมาตรฐานตะวันตก เพื่อยืนยันว่าพวกเขาสร้างความศิวิไลซ์ให้ประเทศตนได้โดยปราศจากการแทรกแซงจากตะวันตก ในสายตาชนชั้นนำสยามเครื่องมือสำคัญในการสร้างความศิวิไลซ์คือ ระบบราชการ การศึกษา กีฬาสสมัยใหม่ และสื่อสิ่งพิมพ์ (ชาญ, 2559)

การขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยมหลังสนธิสัญญาบาวริงทำให้เศรษฐกิจแบบการค้าและเงินตราขยายตัว ประการนี้เอื้อให้ชนชั้นนำสยามสามารถรวมศูนย์อำนาจทางการเงินและความรุนแรงได้มากขึ้นในช่วงรอยต่อของคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงระหว่างชาวตะวันตก ชนชั้นนำสยาม และประชาชน ถักทอแน่นแฟ้นขึ้น การเรียกร้องการควบคุมตนเองจากผู้มีอำนาจอันเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ที่กว้างขวางขึ้นก็เกิดตามมา ประเด็นเหล่านี้สอดคล้องกับพัฒนาการรัฐรวมศูนย์และการผูกขาดความรุนแรงโดยรัฐตามที่เอไลอัสนำเสนอ (Elias, 2000)

ข้าวกลายเป็นสินค้าส่งออกตั้งแต่การเซ็นสนธิสัญญาบาวริงกับอังกฤษในปี ค.ศ. 1855 เศรษฐกิจของชาวนาได้เข้าสู่กระบวนการการค้าและการเงินที่เพิ่มสูงขึ้น และการผลิตของชาวนาเหล่านี้ก็ได้เชื่อมต่อกับเครือข่ายการค้าระดับโลกที่ขยายตัวอย่างมากตลอดรัชสมัยของรัชกาลที่ 5⁶ ในปี ค.ศ. 1888 บริษัทการค้าสัญชาติยุโรปส่งออกข้าวจากสยามเป็นจำนวนมาก กล่าวคือเกือบร้อยละ 70 ของปริมาณการส่งออกข้าวโดยบริษัทเหล่านี้เป็นข้าวที่มาจากสยาม และข้าวเหล่านี้ทั้งหมดก็ถูกส่งไปขายยังยุโรป (Lysa, 1983: 385; Hewison, 1989: 41-3; Brown, 1988: 2-3; Baker & Phongpaichit, 2002: 103-4) หลายประเทศได้กลายเป็นผู้ผลิตสินค้าเฉพาะบางประเภทในตลาดโลก เช่น บราซิลส่งออกกาแฟ มาเลเซียส่งออกยางพารา ขณะที่ราว 10 ปีสุดท้ายของรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 สยามได้กลายเป็นผู้ผลิตข้าวรายใหญ่ติดอันดับหนึ่งในสามของโลก (Hobsbawm, 1987: 63-4; Brown, 1993: 82-4)

เนื่องจากชาวนาสยามได้เข้าสู่กิจกรรมเชิงการค้าและกระบวนการไหลเวียนของเงินตรา ชาวนาจำนวนหนึ่งจึงได้เชื่อมต่อกับพ่อค้าในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐบาลสยาม และพ่อค้าต่างชาติ กิจกรรมทางการเงินและการค้าเหล่านี้ได้ช่วยขยายสัดส่วนชาวนาผู้มีเงินให้มากขึ้น และกลายเป็นเงื่อนไขที่อำนวยให้รัฐสยามสามารถผูกขาดอำนาจในการเก็บภาษีได้ ดังนั้นรัชกาลที่ 5 กับขุนนางชั้นสูง จึงเห็นดีกับการเลิกไพร่ทาสผู้มักจะหลบหนี และหันมาเก็บภาษีต่อหัวในอัตรา 4 บาทต่อปีกับประชาชนทั้งประเทศ (Kesboonchoo-Mead, 2004: 46; Baker & Phongpaichit,

2002: 25; อัญชลี, 2552: 308) ควรกล่าวด้วยว่า กระบวนการปลดปล่อยไพร่ทาส จากมุลนายไปสู่การเป็นพลเมืองและทหารเกณฑ์ของรัฐ สะท้อนให้เห็นถึงการ ถ้ายโอนกำลังทหารจากมุลนายไปสู่ชนชั้นนำสยามในกรุงเทพฯ

ชนชั้นนำสยามพยายามสานสัมพันธ์โดยตรงกับพลเมืองภายในรัฐ เพื่อบรรลุ เป้าหมายนี้การกำจัดอำนาจชนชั้นสูงในกรุงเทพฯ (กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ และช่วง บุณนาค) และเจ้าท้องถิ่นผู้เป็นคู่แข่งทางการเงินและกำลังทหารเป็น สิ่งสำคัญ⁷ ชนชั้นนำสยามกังวลมากกับการต่อต้านการเก็บภาษี ตลอดจนพฤติกรรม ของชายสามัญชนจำนวนมากที่ยังนิยมความรุนแรงอยู่⁸ ในตำราเรียนอย่าง “ธรรมจริยา” ก็มุ่งเน้นสอนให้นักเรียน เลียนแบบพฤติกรรมจรรยาของรัชกาลที่ 5 ซึ่งผู้แต่งตำราบรรยายไว้ว่าพระองค์ทรงมีมารยาทอันสง่างามและเมตตากรุณา ต่อปวงชนชาวสยาม (สนั่น และ ญาณวิจิตร, หลวง, 2448: 42-3) นอกจากนี้ ชนชั้น นำสยามยังใช้ช่องทางที่หลากหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสิ่งพิมพ์และการกีฬา สมัยใหม่ที่มีกฎกติกากลาง เช่น ฟุตบอล มวย การแข่งว่าวจุฬา-ปักเป้า และ การรำดาบ⁹ เป็นต้น ในการบ่มเพาะพฤติกรรมของพลเมืองชายให้มีระเบียบวินัย และรู้จักการควบคุมตนเองไม่ให้เกิดความรุนแรงต่อต้านกฎระเบียบและศีลธรรม ของรัฐ ดังนั้นการกำจัดอำนาจการใช้ความรุนแรงของขุนนางชั้นสูง เจ้าท้องถิ่น และสามัญชน จึงเป็นกระบวนการรวมศูนย์อำนาจการใช้ความรุนแรงของรัฐสยาม สมัยใหม่

สำหรับพวกที่ไม่ได้เป็นชนชั้นนำ (อันประกอบไปด้วยชนชั้นล่างและ ข้าราชการระดับล่าง) การใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องที่ดูดีสมชาย แม้ชนชั้นนำสยาม จะพยายามปลูกฝังให้พวกที่ไม่ใช่ชนชั้นนำรู้จักควบคุมตนเองผ่านการศึกษา การกีฬา และสื่อสิ่งพิมพ์แล้วก็ตาม แต่ชนชั้นนำสยามแทบจะไม่สามารถปลูกฝังการควบคุม ตนเองให้แก่พวกเขาได้อย่างมีประสิทธิภาพเลยแม้แต่ในพื้นที่อย่างกรุงเทพฯ การควบคุมตนเองของพวกที่ไม่ใช่ชนชั้นนำเป็นอะไรที่ชั่วครั้งชั่วคราว และจะเกิดขึ้น เฉพาะยามที่พวกเขาพบปะกับชนชั้นสูงและชาวตะวันตก อย่างในห้องเรียนหรือ ในสนามกีฬาเท่านั้น (ชาญ, 2557; 2559)

3. สรุป

การศึกษาสังคมสยามผ่านมุมมองสังคมวิทยาเชิงกระบวนการได้ช่วยสะท้อนให้เห็นว่าระดับการควบคุมการใช้ความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นของชาวสยามมีความผันแปรไปตามขอบเขตของความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงซึ่งขยายตัวออกไปอย่างมากโดยเฉพาะในยุคอาณานิคมและรัฐชาติ ในยุคอาณานิคม ชนชั้นนำสยามได้รับแรงกดดันจากอังกฤษและฝรั่งเศสจนต้องพยายามปรับตัวเข้าสู่การควบคุมตนเอง โดยไม่ใช้ความรุนแรงเกินขอบเขตพรมแดนรัฐ และไม่ใช้ความรุนแรงต่อคนในบังคับของเจ้าอาณานิคม นอกจากนี้ การยอมรับข้อตกลงการค้าแบบ “เสรี” ก็ได้เสริมสร้างความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมระหว่างชาวตะวันตก ชนชั้นนำและสามัญชนชาวสยามอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ชนชั้นนำสยามจึงสามารถสานสัมพันธ์กับสามัญชนชาวสยามผู้เข้าสู่เศรษฐกิจแบบเงินตราได้กว้างขวางขึ้นผ่านการเก็บภาษี ชนชั้นนำสยามผู้มั่งคั่งขึ้นพยายามรวมศูนย์อำนาจการใช้ความรุนแรงผ่านการเลิกไพร่-ทาส การจัดระบบราชการใหม่ ตลอดจนการศึกษาและการกีฬาสมัยใหม่ รัฐสยามสมัยใหม่พยายามกล่อมเกล่าให้สามัญชนชายในกรุงเทพฯ เรียนรู้การควบคุมพฤติกรรมที่ก้าวร้าวของตนผ่านการศึกษาและกีฬา บรรดาสามัญชนเหล่านี้ก็ตอบสนองด้วยการควบคุมตนเองไม่ให้ใช้ความรุนแรงในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่มีความศิวิไลซ์กว่าตนอย่างชนชั้นนำและชาวตะวันตกเท่านั้นเพื่อเลี่ยงการโดนดูถูก อย่างไรก็ตาม เมื่อพ้นไปจากสถานการณ์ดังกล่าวสามัญชนเหล่านี้ก็ยังนิยมแสดงความก้าวร้าวรุนแรงอยู่

การพิจารณาความศิวิไลซ์ในฐานะการควบคุมตนเองที่ผันแปรไปของชาวสยามในยุคต่างๆ น่าจะช่วยก้าวข้ามการพิจารณาความศิวิไลซ์ที่จำกัดอยู่เพียงมิติภาพตัวตนตามทีมงานศึกษาอัตลักษณ์ชาวสยามยุคอาณานิคมที่ผ่านมาอย่างธงชัย วินิจจะกุล เมาริชิโอ เพเลจจี และพัฒนา กิติอาษา ได้นำเสนอเอาไว้ไม่มากนัก (ดู Winichakul, 2000; Peleggi, 2002; Kitiarsa, 2010) งานดังกล่าวมักจะเน้นว่าชนชั้นนำสยามพยายามเลียนแบบภาพตัวตนอันศิวิไลซ์และน่าปรารถนาของชาวตะวันตก อย่างไรก็ตาม การพิจารณาการควบคุมตนเองได้ชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของชายชาวสยามที่เคยดำรงอยู่ก่อนหน้าอย่างความก้าวร้าวรุนแรงที่ครั้งหนึ่ง

เคยชอบธรรมและแพร่หลายในทุกช่วงชั้นในปลายยุครัฐจารีตก็ได้ค่อยๆ ปรับเปลี่ยนไปสู่การควบคุมตนเองที่เพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ ในยุคอาณานิคมนับจากต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ไปจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษถัดไป พฤติกรรมที่ศิวิไลซ์นี้เป็นผลมาจากความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงต่อรองที่เข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ ระหว่างชาวตะวันตกกับชาวสยามมากกว่าจะเป็นผลมาจากการเลียนแบบภาพตัวตนที่น่าปรารถนาแต่เพียงโสดเดียว

นอกจากนี้ การให้ความสำคัญกับบริบททางประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงต่อรองระหว่างชาวตะวันตกกับชาวสยามผู้เป็นชนชั้นนำและไม่ใช่ชนชั้นปกครองในยุครัฐจารีตและสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ยังช่วยเน้นถึงความสร้างสรรค์และอำนาจในการตอบโต้ต่อรองในการสร้างมาตรฐานพฤติกรรมการควบคุมตนเองที่ชนชั้นนำสยามมีต่อชาวตะวันตกและต่อชาวสยามผู้ไม่ได้เป็นชนชั้นปกครองอีกด้วย กล่าวคือในบริบทกีฬาและการศึกษา ชนชั้นนำสยามไม่ได้มองความศิวิไลซ์ในฐานะที่เป็นแกน (“axis”) หรือปริมาตรแห่งความศิวิไลซ์อันมีตะวันตกเป็นศูนย์กลาง (“the Euro-centred civilizational sphere”) ตลอดจนตัวแบบ (“models”) ที่น่าปรารถนาจนต้องยึดถือเอาอย่าง ตามที่ Winichakul (2000: 533) Peleggi (2000: 39) และ Kitiarsa (2010: 63) ได้นำเสนอไว้ตามลำดับ หากแต่ชนชั้นนำสยามเจาะจงเลือกสรรรูปแบบความศิวิไลซ์อย่างการมีระเบียบวินัยมาใช้สั่งสอนควบคุมชายชาวสยามผู้ยึดถือว่าความก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมที่ชอบธรรมและพึงปรารถนา ดังนั้นเพื่อผูกขาดการใช้ความรุนแรงภายในรัฐ ชนชั้นนำสยามจึงเน้นสร้างความศิวิไลซ์หรือการควบคุมตนเองบนพื้นฐานปัญหาภายในบริบทสยามเป็นหลัก การสร้างความศิวิไลซ์ของชนชั้นนำสยามจึงมิได้เป็นเพียงความหลงใหลในวัฒนธรรมของตะวันตกท่ามกลางภัยคุกคามจากการล่าอาณานิคมแต่เพียงประการเดียว

เชิงอรรถท้ายบท

- 1 อาจารย์ ดร. ประจําภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (อีเมลติดต่อ: c.panarut@gmail.com)
- 2 Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Science, Chiang Mai University
- 3 สมุทโฆษคำฉันท์ วรรณกรรมอยุธยาซึ่งน่าจะเขียนขึ้นราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 (Baker and Phongpaichit, 2017: 82) แสดงให้เห็นว่าการฟันดาบเป็นกีฬาซึ่งต่อสู้กันถึงตาย สมุทโฆษคำฉันท์ พรรณนาว่ากษัตริย์อยุธยาทรงสั่งให้นักดาบในอุปถัมภ์ของพระองค์ต่อสู้กับนักดาบจากเมืองพะเยา นักดาบอยุธยาประกาศศักดิ์ว่าตนมีความสามารถในการรบจนเป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์ ก่อนการแข่งขันนักดาบผู้นั้นกล่าววาทจาข่มขู่นักดาบพะเยาว่าตนเคยสังหารนักดาบมาแล้วหลายคน และตนจะตัดศีรษะนักดาบพะเยาในการต่อสู้ครั้งนี้ (สมุทโฆษคำฉันท์, 2504: 21)
- 4 รัชกาลที่ 4 ทรงออกประกาศให้ขุนนางและประชาชนสวมเสื้อเข้าเฝ้า ละเว้นการพูดจาหยาบคายและใช้ยาเสพติด เลิกความเชื่อมงาย ตลอดจนรักษาความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง นอกจากนี้พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ สร้างถนน เจริญกรุง บำรุงเมือง เฟื่องนคร (Moffat, 1962: 30-1; จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2547: 20-1, 37-8, 50, 121-2, 207-8; ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2548: 169, 205)
- 5 ในระหว่าง ค.ศ. 1871-1872 รัชกาลที่ 5 พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางเดินทางไปยังอาณานิคมของเนเธอร์แลนด์และอังกฤษ ในชวา มาเลเซีย พม่า และอินเดีย เพื่อเรียนรู้รูปแบบการบริหารจัดการปกครองแบบอาณานิคม การไปดูการปกครองในอาณานิคมเหล่านี้ช่วยให้ชนชั้นนำสยามเข้าใจและนำรูปแบบการปกครองจากที่นั่นมาปรับใช้ในสยาม ดังที่ชนชั้นนำสยามได้ใช้ส่งข้าหลวงไปควบคุมและปกครองอดีตประเทศราช ตลอดจนการบริหารรัฐจากส่วนกลางเพื่อควบคุมท้องถิ่น (สาคชิตอนันท์, 2546: 33-307; จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2555: 70; Bunnag, 1977: 51; Vickery, 1970: 873-5; Vella, 1955: 335; Loos, 2010: 85)

- 6 เศรษฐกิจโลกพัฒนาไปอย่างมากในแง่ของสัดส่วนการค้า ปริมาณสินค้าและเม็ดเงินในระหว่างปี ค.ศ. 1875 กับ 1914 เครือข่ายของรางรถไฟทั่วโลกที่ขยายตัวเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการขยายตัวของทุน แรงงาน และกิจการ ในปี ค.ศ. 1870 ทั่วโลกมีรางรถไฟยาวประมาณ 2 แสนกิโลเมตร ขณะที่ในช่วงกลางทศวรรษ 1910 รางรถไฟได้ขยายตัวไปมากจนมีความยาวรวมมากกว่า 1 ล้านกิโลเมตร (Hobsbawm, 1987: 62)
- 7 ตัวอย่างสำคัญประการหนึ่งของการพยายามกำจัดคู่แข่งทางการเงินอย่างขุนนางคือ การตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ในปี ค.ศ. 1873 รัชกาลที่ 5 ทรงเลียนแบบเทคนิคการรวมศูนย์อำนาจทางการเงินของกระทรวงการคลังในรัฐตะวันตกผ่านหน่วยงานนี้ หอรัษฎากรพิพัฒน์ดึงเอาอำนาจการเก็บภาษีจากเจ้าภาษีนายอากรมาไว้ที่หน่วยงานของตน (Kesboonchoo-Mead, 2004: 52-3)
- 8 ชายที่ไม่ได้เป็นชนชั้นนำจำนวนมากแสดงอัตลักษณ์ความเป็นชายที่ก้าวร้าวรุนแรง และสร้างความกังวลให้แก่รัฐบาลอย่างมากดังปรากฏอยู่ในหลักฐานมากมาย เช่น เอกสารราชการหลายชิ้น วารสารของกรมศึกษาธิการอย่างวิทยากรยหลายฉบับ ตำราเรียนอย่างธรรมจรรยา หนังสือสมมติผู้ดี รายงานการแข่งกีฬาสมัยใหม่ หนังสือพิมพ์อย่าง Bangkok Times และอัตชีวประวัติของชายผู้มีพื้นเพเป็นสามัญชน (ดู Johnston, 1980; สุนทรพิพิธ, พระยา, 2515: 8-52; เสฐียรโกเศศ, 2531: 1-19; ชาญ, 2559: 74-5)
- 9 การร่ำดาบมีพัฒนาการมาจากการที่รัฐสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 พยายามควบคุมการใช้ความรุนแรง การฝึกใช้ดาบต่อสู้โดยประชาชนคนทั่วไปเป็นเรื่องที่รัฐไม่สนับสนุน ระบบการศึกษาสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 สนับสนุนให้นักเรียนฝึกฝนการร่ำดาบเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การร่ำดาบไม่เป็นที่นิยมในหมู่ผู้มีการศึกษา (แจ้งความสโมสร, 2450: 206-7)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมศิลปากร. 2557. *หนังสือจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรสถานสุทธารวาส*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2508. *ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- _____. 2547. *ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2555. *ระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อรัตนโกสินทรศก 115*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- แจ้งความสโมสรมวยปล้ำ. 2450. "วิทยาคารย," 7(6): 206-7.
- ชาญ พนารัตน์. 2557. "ฟุตบอล ร่างกาย ความคิดวิไลซ์ และการจัดระเบียบทางสังคมในสมัยรัชกาลที่ 5". ใน วสันต์ ปัญญาแก้ว, พงศกร สงวนศักดิ์ และจตุพร ทรัพย์ปัญญาณ (บรรณาธิการ). *ฟุตบอลไทย: ประวัติศาสตร์ อำนาจ การเมือง และความเป็นชาย*. หน้า 25-81. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2559. "ฟุตบอลสยาม ความเปลี่ยนแปลงของกีฬาและสภาวะคิดวิไลซ์". ใน วสันต์ ปัญญาแก้ว (บรรณาธิการ). *ฟุตบอลไทยพรีเมียร์ลีก: ผู้หญิง อำนาจ วัฒนธรรมแฟน และชนชั้นใหม่*. หน้า 59-87. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกัญญิกา ศรีอุดม, บรรณาธิการ. 2548. *พระเจ้ากรุงสยามกับเซอร์จอห์น เบาว์ริง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. 2546. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ตำราราชเสวกครั้งกรุงเก่า. 2537. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ทรงธรรม ปานสกุณ. 2555. เอกสารประกอบ “สมุดไทยดำ ตำราชกมวย”. http://valuablebook2.tkpark.or.th/document_muaythai.html.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. 2538. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ฉบับโรงเรียนสวนกุหลาบ*. กรุงเทพฯ: แสงไทยการพิมพ์.
- _____. 2547. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. 2548. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- แมคฟาร์แลนด์, จอร์จ บรัดเลย์, บรรณาธิการ. 2555. *หนึ่งศตวรรษในสยาม ค.ศ. 1828-1928: ประวัติสังเขปของพันธกิจคริสตจักรโปรเตสแตนต์ในสยาม*. กรุงเทพฯ: อินเตอร์ พับลิชชิง เอ็นเตอร์ไพรส์.
- เวลลา, วอลเตอร์. 2514. *แผ่นดินพระนั่งเกล้า*. แปลโดย นิจ ทองโสภิต. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา (ไพศาลศิลปศาสตร์, พระ) และญาณวิจิตร, หลวง. 2448. *ธรรมจรรยา เล่ม ๖*. กรุงเทพฯ: อักษรนิติ.
- สาขชิตอนันท์ สหาย. 2546. *ร.5 เสด็จอินเดียน*. แปลโดย กัญจิกา ศรีอุดม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ภาพมวยไทย ภ. 003 หวญ. 3/7 [30 พฤศจิกายน-2 ธันวาคม 2450].
- สมุทรโฆษ คำฉันท์. 2504. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
- สุนทรพิพิธ, พระยา. 2515. *บันทึกความจำ เล่ม 1 เรื่องการศึกษา (และกีฬา) และการฝึกงานหัวเมือง*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- เสฐียรโกเศศ. 2531. *อัตชีวประวัติของพระยาอนุমানราชชน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ออสบอร์น, มิลตัน. 2544. *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สังเขปประวัติศาสตร์*. แปลโดย มันทนา เกษกมล, พรรณงาม เก้าธรรมสาร และธนาลัย (สุขพฒน์ธิ) ลิมปรัตน์ศิริ. เชียงใหม่: ตรัสวิน (ซิลค์เวอร์มบุคส์).
- อัญชลี สุสายัณห์. 2552. *ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์

ภาษาอังกฤษ

The Royal Chronicles of Ayutthaya. 2006. Translated by R. D. Cushman. Bangkok: The Siam Society.

Baker, Chris and Pasuk Phongpaichit. 2002. *Thailand: Economy and Politics*. 2nd ed. New York: Oxford University Press.

_____. 2017. *A History of Ayutthaya: Siam in the Early Modern World*. Cambridge: Cambridge University.

Broadhurst, Roderic, Thierry Bouhours and Brigitte Bouhours. 2015. *Violence and the Civilising Process in Cambodia*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brown, Ian. 1988. *The Elite and the Economy in Siam, c. 1890-1920*. Oxford: Oxford University Press.

_____. 1993. "Imperialism, Trade and Investment in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries". In John G. Butcher and Howard W. Dick (eds.), *The Rise and Fall of Revenue Farming*, pp. 80-88. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Bunnag, Tej. 1977. *The Provincial Administration of Siam 1892-1915: The Ministry of the Interior under Prince Damrong Rajanubhab*. Melbourne: Oxford University Press.

Chandler, David. 1983. *A History of Cambodia*. Boulder, Colorado: Westview Press.

Charney, Michael. 2004. *Southeast Asian Warfare, 1300-1900*. Leiden: Brill.

Crawford, John. 1830. *Journal of an Embassy from the Governor-General of India to the Courts of Siam and Cochin China; Exhibiting of a View of the Actual State of those Kingdoms*. vol. 1. London: Henry Colburn and Richard Bentley.

Elias, Norbert. 1956. "Problems of Involvement and Detachment," *The British Journal of Sociology* 7(3): 226-252.

_____. 1978. *What is Sociology?*. London: Hutchison.

_____. 1991. *The Society of Individuals*. Edited by M. Schröter. Oxford: Basil Blackwell.

- _____. 2000. *The Civilizing Process: Sociogenetic and Psychogenetic Investigations*. Edited by Eric Dunning, Johan Goudsblom, and Stephen Mennell. Cambridge: Blackwell Publishers.
- _____. 2008. "Power and Civilisation". In Richard Kilminster and Stephen Mennell (eds.), *Essays II: On Civilising Processes, State Formation and National Identity*, pp. 93-104. Dublin: University College Dublin Press.
- Elias, Norbert. and Eric Dunning. 1986. *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process*. Oxford: Basil Blackwell.
- Gong, Gerrit. 1984. *The Standard of 'Civilisation' in International Society*. Oxford: Clarendon Press.
- Hall, Daniel George. 1974. *Henry Burney: A Political Biography*. London: Oxford University Press.
- Hewison, Kevin. 1989. *Bankers and Bureaucrats: Capital and State in Thailand*. New Haven: Yale Center for International and Area Studies, Yale University Southeast Asian Monographs, No. 34.
- Hobsbawm, Eric John. 1987. *The Age of Empire: 1875-1914*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Jackson, Peter A. 2004. "The Performative State: Semi-coloniality and the Tyranny of Images in Modern Thailand," *SOJOURN: Journal of Social Issues in Southeast Asia* 19(2): 219-253.
- Johnston, David. 1980. "Bandit, Nakleng, and Peasant in Rural Thai Society," *Contributions to Asian Studies* 15: 90-101.
- Kitiarsa, Pattana. 2010. An Ambiguous Intimacy: Farang as Siamese Occidentalism. In R. V. Harrison and P. A. Jackson (eds.), *The Ambiguous Allure of the West: Traces of the Colonial in Thailand*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- Kesboonchoo-Mead, Kullada. 2004. *The Rise and Decline of Thai Absolutism*. New York: Routledge.

- Linklater, Andrew. 2011. "Process Sociology and International Relations," *The Sociological Review* 59(s1): 48-64.
- Loos, Tamara. 2010. Competitive Colonialisms: Siam and the Malay Muslim South. In R. V. Harrison and P. A. Jackson (eds.), *The Ambiguous Allure of the West: Traces of the Colonial in Thailand*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- Love, Ronald. 1996. "Rituals of majesty: France, Siam, and court spectacle in royal image-building at Versailles in 1685 and 1686," *Canadian Journal of History* 31(2).
- Low, James. 1836. "On Siamese Literature," *Asiatic Researches*, XX(II): 278-392.
- Lysa, Hong. 1983. "The Tax Farming System in the Early Bangkok Period," *Journal of Southeast Asian Studies* 14(02): 379-399.
- _____. 2003. "Extraterritoriality in Bangkok in the Reign of King Chulalongkorn, 1868–1910: The Cacophonies of Semi-Colonial Cosmopolitanism," *Itinerario* 27(2): 125-146.
- Moffat, Abbot Low. 1962. *Mongkut, the King of Siam*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- d'Orléans, P.-J. 1857. "History of Constance Phaulcon". In John Bowring (translated), *The Kingdom and People of Siam: With a Narrative of the Mission to that Country in 1855*, vol. 2, pp. 385-410. London: J.W. Parker.
- Panarut, Charn. 2017. *Sports in Pre-Modern and Early Modern Siam: Aggressive and Civilised Masculinities*. Ph.D. Diss., University of Sydney.
- Peleggi, Maurizio. 2002. *Lords of Things: The Fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image*. Hawai'i: University of Hawai'i Press.
- Smithies, Michael and Luigi Bressan. 2001. *Siam and the Vatican in the Seventeenth Century*. River Books: Bangkok.

The Siamese Government and the British Government. 1826. Treaty between the King of Siam and Great Britain. https://en.wikisource.org/wiki/Burney_Treaty, June 20, 1826.

Vella, Walter Francis. 1955. *The Impact of the West on Government in Thailand*. Berkeley: University of California Press.

Vickery, Michael. 1970. "Thai Regional Elites and the Reforms of King Chulalongkorn," *The Journal of Asian Studies* 29(4): 863-881.

Winichakul, Thongchai. 2000. "The Quest for "Siwilai": A Geographical Discourse of Civilizational Thinking in the Late Nineteenth and Early Twentieth-Century Siam," *Journal of Southeast Asia Studies* 59(3): 528-549.

หนังสือพิมพ์

The Bangkok Recorder. 1865. 5 October, 132.

The Bangkok Recorder. 1865. 19 October, 142.

The Bangkok Recorder. 1866. 15 May, 68.

The Bangkok Recorder. 1866. 12 July, 109-110.